

УДК 159.942

ГЕНЕЗИС ІНТЕЛЕКТУ ВІД ПРИРОДНИЧОГО ДО ЕМОЦІЙНОГО В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

кандидат педагогічних наук, Гражевська О. Ю.

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Україна,
Київ

Здійснено порівняння видів інтелекту (надана коротка характеристика кожному з них) та проявів саме емоційного інтелекту у активності абітурієнта, її детермінантами та розвитком структурних елементів. Розглянуто підходи за сучасних умов до феномену емоційного інтелекту з урахуванням різних психологічних теорій, відмежовано від соціального інтелекту та логічного з урахуванням схожих властивостей з внутрішньоособистісним та міжособистісним інтелектом, просторовим (просторово-візуальний), музичний (музично-ритмічний), гуманітарний (вербально-лінгвістичний), кінестетичний (дотиково-температурний, шкірний), природничий інтелект, духовний інтелект, штучний інтелект, гібридний інтелект.

Ключові слова; емоційний інтелект, професійна орієнтація, здібності людини, просторовий інтелект, музичний інтелект, лінгвістичний інтелект, кінестетичний інтелект, музичний інтелект.

кандидат педагогических наук, Гражевська О. Ю. Генезис интеллекта от естественного к эмоциональному в процессе профессиональной ориентации / Открытый международный университет развития человека "Украина", Украина, Киев

Осуществлено сравнение видов интеллекта (предоставленная краткая характеристика каждому из них) и проявлений именно эмоционального интеллекта в активности абитуриента, ее детерминантами и развитием структурных элементов. Рассмотрены подходы при современных условиях к феномену эмоционального интеллекта с учетом разных психологических теорий, отделено от социального интеллекта и логического с учетом похожих свойств с внутриличностным и межличностным интеллектом, пространственным (пространственно-визуальный), музыкальный (музыкально-ритмичный), гуманитарный (вербально-лингвистический), кінстетичний (касательно-температурный, кожный), естественный интеллект, духовный интеллект, искусственный интеллект, гибридный интеллект.

Ключевые слова; эмоциональный интеллект, профессиональная ориентация, способности человека, пространственный интеллект, музыкальный интеллект, лингвистический интеллект, кінстетичний интеллект, музыкальный интеллект.

O. Grazhevka, PhD in Pedagogical Sciences, Genesis of intellect from natural to emotional in the process of professional orientation / Open international university of development of man is "Ukraine", Ukraine, Kyiv

Carried out comparison of types of intellect (given short description each of them) and displays exactly of emotional intellect in activity of potencial student, her convinienicies and development of structural elements. Approaches are considered at modern terms to the phenomenon of emotional intellect taking into account different psychological theories, markedly off from a social intellect and logical taking into account alike properties with a interself and externalself

intellect spatial (spatially-visual), musical (musically-rhythmic), humanitarian (verbally-linguistic), kinesthesia (tangentially-temperature, dermic), natural intellect, spiritual intellect, artificial intelligence, hybrid intellect.

Keywords; emotional intellect, professional orientation, capabilities of man, spatial intellect, musical intellect, linguistic intellect, musical intellect.

Вступ. У сучасному суспільстві зі зростанням емоційної насиченості буденного особистісного та професійного життя, проблема емоційної компетентності постає досить гостро, оскільки «культ» раціонального мислення та реагування на життєві ситуації починаючи з ХХ століття активно продукується суспільством, плінними умовами, здобутками науки тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато дослідників (В. К. Вілюнас, Б. І. Додонов, К. Ізард, О. М. Лук, П. В. Симонов та ін.) підкреслювали, що суспільство, піклуючись про вдосконалення розуму, допускає помилку, бо людина більше виявляє себе через почуття, ніж думки.

Від так, вивчення й практичне втілення знань про емоційний інтелект та, власне, емоційну компетентність особистості (прояву її духовних здібностей) буде сприяти розвитку гуманістичного світогляду сучасного суспільства в цілому та емоційної культури зокрема. Як відомо, одним з основних критеріїв щодо визначення інтелекту є наявність основних операційних дій, в основі яких лежать біо-нейрологічні процеси людини.

Згідно з результатами численних досліджень, професійна орієнтація характеризується емоційною напруженістю, яка викликана високим ступенем відповідальності за прийняте рішення, інтенсивними міжособистісними відносинами. При цьому в більшості

випадків емоційність (вираження емоцій удіяльності, передача емоційних станів і т.п.) протиставляється раціональності (L. Berkowitz; M. Brenner; B. Burrough, J. Helyar; L. Eron; R. Haare; C. Izard; J. Kagan; L. Mainiero і ін.). Емоційність часто розглядається як причина здійснення професійних помилок та невизначеності абітурієнта, як фактор зниження якості прийнятих рішень і ефективності роботи в цілому (B. E. Ashforth, R. H. Humphrey; B. Burrough, J. Helyar; L. A. Mainiero).

У цих умовах особливої **актуальності** набуває вивчення ролі емоційного інтелекту серед інших видів множинного інтелекту в ефективності діяльності, яка, з одного боку, дозволить систематизувати та конкретизувати уявлення про майбутні професійні здібності абітурієнта, з іншого, – швидко і достовірно оцінювати потенціал особистості в процесі подальшого навчання.

Метою статті є процес дослідження і опису моделей та структури емоційного інтелекту абітурієнтів серед інших видів множинного інтелекту. Проаналізувати основні моделі та структуру емоційного інтелекту абітурієнтів для результативного вибору професії.

Встановити взаємозв'язок між емоційним інтелектом (EQ), компетенціями та IQ, духовним інтелектом.

Можливість кількісно виміряти емоційний інтелект дозволила вченим оцінювати ступінь його впливу на досягнення результату у процесі вибору професії. Більшість досліджень доводять, що EQ – один з центральних факторів успіху. Добре розвинений емоційний інтелект дає змогу досягати успіху в бізнесі, менеджменті й політиці, навчанні та освіті.

Основна частина. Дослідження показали, що коефіцієнт інтелекту впливає на успішність керівника проекту від 4% до 25%. Для

того, наприклад, щоб стати повноцінним і якісним студентом, необхідно мати певний рівень коефіцієнта інтелекту, а щоб стати успішним менеджером або працівником професії в сфері «людина-людина», необхідно додатково володіти ще й здібностями іншого роду, а саме здібностями, пов'язаними з розумінням і керуванням емоціями, в першу чергу, своїми, та мотивувати партнера по діалогу.

На 85% — це «заслуга» розвиненого емоційного інтелекту (EQ).

Під емоційним інтелектом (EQ) маємо на увазі сукупність здібностей, що дають змогу проектному менеджеру усвідомлювати й розуміти як власні

емоції, так і емоції оточуючих. У концепції Р. Лазаруса центральною також є ідея про пізнавальну детермінацію емоцій. Він вважає, що когнітивне опосередкування є необхідною умовою для появи емоцій. У концепції Р. Лазаруса є два головні положення: кожна емоційна реакція, незалежно від її змісту, є функцією особливого роду пізнання або оцінки; емоційна відповідь становить собою певний синдром, кожен із компонентів якого відображає який-небудь важливий момент у загальній реакції.

Ідеї Гарднера набули підтримки і подальшого розвитку в роботах таких вчених, як Т. Армстронг, Д. Лазір, М.Е.Крістісон та ін. Д. Лазір у своїй книзі “Eight Ways of Teaching” (Вісім шляхів для навчання) назвав ці критерії “стрижневими властивостями” (“core capacities”) інтелекту, які визначають обсяг його поняття.

Наведемо короткий опис основних властивостей для кожного виду інтелекту за різними критеріями класифікації у відповідних таблицях 1 та 2.

Таблиця 1

Еволюція інтелекту від первинного до сучасного

Вид інтелекту	Еволюційне походження та умовна періодизація в історичній ретроспективі
Вербально-лінгвістичний інтелект	Пам'ятки писемності, створені 30 000 років тому(глиняні таблички, оракули на металевих дисках тощо)
Логіко-математичний інтелект	Ранні календарі(річні святкові календарі, боргові календарі, календарі сівби) та цифрові системи (десятьова, бінарна, октанова тощо)
Візуально-просторовий інтелект	Печерні малюнки
Кінестетичний інтелект	Свідоцтво про раннє використання знаряддя, мануальні технології
Музичний інтелект	Свідоцтво про існування музичних інструментів у кам'яному віці, відтворення звуків тварин мисливцями
Міжособистісний інтелект	Групове мешкання людей як умова успішного полювання, збирання врожаю, взаємодія з населенням свого та сусідніх племен
Внутрішньоособистісний інтелект	Свідоцтво про раннє релігійне життя
Природничий інтелект	Свідоцтво про раннє користування дарами природи, про єдність з природою
Соціальний інтелект	Свідоцтво про ієрархію у суспільствах. Поняття "соціальний інтелект" («CI») вперше застосував в 1920 році Е. Торндайк, позначивши ним далекоглядність в міжособистісних стосунках і прирівнявши його до здібності мудро вступати у людські стосунки
Емоційний інтелект	Виявлено для визначення індивідуальних розбіжностей у здібностях людини сприймати, переробляти та використовувати емоційно навантажену інформацію
Духовний інтелект	На думку Стівена Кові – духовний інтелект (SI)- виступає як центральний та найбільш фундаментальний серед всіх видів інтелекту, оскільки саме він стає джерелом наслідування іншими.
Штучний інтелект (машинний, технічний)	Дуже молода галузь досліджень, започаткована 1956 року низхідний, семіотичний — створення символічних систем, що моделюють високорівневі психічні процеси: мислення, судження, мову, емоції, творчість тощо; висхідний, біологічний — вивчення штучних нейронних мереж і еволюційні обчислення, що моделюють інтелектуальну поведінку на основі менших «неінтелектуальних» елементів
Гібридний інтелект	Поєднання декількох видів інтелекту

Складено автором в процесі дослідження

Таким чином, відповідно до генезису описаного у табл. 1 еволюційного розвитку інтелекту, можемо відзначити, що емоційний інтелект слугує інструментом лідерства для мотивування бути схожим чи кращим, а духовним інтелект є джерелом цієї складової цінностей, що для обох видів інтелекту проявляється у формі відповідальності не лише за себе, а за інших. Структура EI(емоційний інтелект).

Згідно з цією концепцією, емоційний інтелект – це здатність людини тлумачити власні емоції і емоції інших оточуючих людей з тим, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей.

Цю концепцію можна вважати змішаною, оскільки вчений включає до складу емоційного інтелекту різні за своєю природою, структурою і функціями компоненти. У своїй книзі автор виокремлює такі його складники.

По-перше, знання власних емоцій, що охоплює процеси ідентифікації і найменування емоційних станів, розуміння взаємозв'язків між емоціями, мисленням і діями;

По-друге, управління емоціями – контроль над емоціями і заміна небажаних емоційних станів адекватними;

По-третє, мотивацію для себе як здатність входити в емоційні стани, що сприяють досягненню успіху;

По-четверте, здатність розпізнавати емоції інших людей, бути чутливим до них і керувати емоціями інших (табл. 2).

Таблиця 2

Структура емоційного інтелекту абітурієнта у процесі вибору професії має бути (за Д. Гоулманом)

Особистісні властивості, що зумовлюють становлення емоційного інтелекту	Опис прояву
Самосвідомість	емоційна самосвідомість, адекватна самооцінка, впевненість у собі
Самоконтроль	контроль емоцій, адаптивність, жага до перемоги, ініціативність, оптимізм

Соціальна чуйність	співпереживання, ділова обізнаність, запобігливість
Керування відносинами	натхнення, вплив, допомога у самовдосконаленні, сприяння змінам, урегулювання конфліктів, командна робота і співпраця

Але цими дослідженнями займалися й інші науковці, які також мають своє бачення щодо складових емоційного інтелекту. Структура EI. Згідно з теорією Р. Бар-Она(1997), емоційний інтелект становить “множинність некогнітивних здібностей і навичок, що впливають на можливості індивіда успішно долати перешкоди і тиск оточення”[9, с.8]

По Торндайку (1920), існують вже три виду інтелекту: абстрактний інтелект як здатність розуміти абстрактні вербальні і математичні символи й проводити з ними будь-які дії; конкретний інтелект як здатність розуміти речі й предмети матеріального світу і проводити з ними будь-які дії; соціальний інтелект як здатність розуміти людей, та взаємодіяти з ними. Терстоун за допомогою статистичних методів дослідив ці різні сторони загального інтелекту, які він назвав первинними розумовими потенціями. Він виділив сім таких потенцій:

1. Лічильну здібність, тобто здібність оперувати числами і виконувати арифметичні дії;
2. Вербальну (словесну) гнучкість, тобто легкість з якою людина може спілкуватися;
3. Вербальне сприйняття, тобто здатність розуміти усну і писемну мову;
4. Просторову орієнтацію, або здатність уявляти собі різні предмети і форми в просторі;
5. Пам'ять;
6. Здатність до роздумів;

7. Швидкість сприйняття подібностей і відмінностей між предметами або зображеннями, а також їх деталей [2, с. 166].

На думку Терстоуна, достатньо тільки розробити тести на кожну з цих здібностей, і можна буде вималювати профіль інтелектуального потенціалу індивідуума. Проте, виянилось, що всі ці здібності залежні між собою, і що необхідна ще більша деталізація факторів інтелекту [2, с. 166].

Усі види інтелекту співпрацюють у складному поєднанні один з одним. Зазначимо, що жоден із видів інтелекту в дійсності не існує сам по собі. Вони завжди взаємодіють один з одним. З точки зору Спірмена, кожна людина характеризується визначеним рівнем загального інтелекту, від якого залежить, як ця людина адаптується до навколишнього середовища. Крім цього, у всіх людей є по-різному розвинуті специфічні здібності, які проявляються при розв'язуванні конкретних задач такої адаптації [4, с. 165]

Таблиця 3

Види інтелекту та їх властивості за Гарднером

Вид інтелекту	Основні якості	Система символів	Кінцевий продукт або напрямок діяльності у професіях
1	2	3	4
вербально-лінгвістичний інтелект	розуміння значення слів та порядку їх слідування (семантика і синтаксис); вивчення та пояснення; гумор на лінгвістичній основі; уміння переконувати інших в необхідності тих чи інших дій (усно та письмово); пам'ять та пригадування; металінгвістичний аналіз, тобто дослідження мови;	Алфавіт для мов з фонетичною системою (англійська, українська, російська)	Письменник, журналіст, оратор, перекладач, диктор
логіко-математичний інтелект	розпізнавання абстрактних моделей; індуктивне мислення; дедуктивне мислення; розпізнавання зв'язків та відношень; виконання складних підрахунків; наукове мислення	Комп'ютерні мови, математичні знаки	Учені, у тому числі математики, аналітики, дослідники

	та дослідження		
візуально-просторовий інтелект	активне уявлення; візуалізація, формування ментальних образів; орієнтація у просторі; графічна репрезентація (малювання, креслення, скульптурне зображення); розпізнавання відношень об'єктів у просторі; ментальна маніпуляція об'єктами в просторі; точне сприйняття під різними кутами зору;	Ідеографічні мови (китайська), малюнки	Художник, архітектор, дизайнер, кресляр, проєктант
кінестетичний інтелект	контроль за довільними рухами тіла; запрограмовані рухи тіла; розширене пізнання через рухи тіла; зв'язок мозку з тілом; міметичні здатності; покращені функції тіла;	Азбука Брайля, мови знаків	Спортсмен, танцюрист, скульптор
музичний інтелект	оцінка музичного складу та ритму; схеми або рамки сприйняття музики; чутливість до звуків та вібраційних моделей; розпізнавання, створення та відтворення звука, ритму, музики, тонів та вібрації; оцінка характерної якості тону та ритму;	Система музичної нотації, азбука Морзе	Композитор, Виконавець, співак, сурдоперекладач
міжособистісний інтелект	ефективне вербальне та невербальне спілкування; <ul style="list-style-type: none"> • чутливість до настроїв, почуттів, темпераменту та мотивації інших людей; • кооперативна співпраця в групі; • уважне слухання та розуміння перспектив інших людей; • “проникнення” в життя іншої людини; • створення і підтримка “синергії”; 	Соціальне спілкування (жести, вираз обличчя)	Політичний лідер, консультант, актор, вчитель, сурдоперекладач
внутрішньоособистісний інтелект	концентрація розумової діяльності; <ul style="list-style-type: none"> • фокусування на певному матеріалі; • метапізнання та виявлення різних почуттів; • розуміння самого себе через 	Символіка самопізнання	Психотерапевт, Духівник, священник, коучер, супервізор

	інших; • виконання мисленнєвих операцій високого рівня: зіставлення, аналіз, синтез;		
природничий інтелект	єдність з природою; • взаємодія з живими істотами та догляд за ними; • чутливість до рослинного світу; • розпізнавання та класифікація різних біологічних видів; • оцінка впливу природи на самого себе і свого впливу на природу.	Символи флори та фауни	Учені, фахівці у сфері охорони довкілля, ветлікарі, зоопсихологи, агрономи

Наприклад, для того щоб при Уявлення про єдиний інтелект не зовсім відповідає дійсності і не відображує всієї різноманітності задач, котрі виникають при адаптації до оточуючого світу. Кожна людина в повсякденному житті діє по-своєму, і її інтелект при цьому проявляється в її перцептивних, мнемічних, мовних, лічильних та інших здібностях готувати їжу, треба прочитати рецепт (лінгвістичний інтелект), можливо, помножити вказану кількість інгредієнтів (математичний), приготувати їжу, яка б прийшлася до смаку тим, для кого вона готувалася (міжособистісний), так і певною мірою для самої людини(внутрішньо-особистісний).

Ідеї Гарднера були інтерпретовані та впроваджені в навчальний процес у багатьох школах та вузах США. Такі відомі автори та викладачі, як, скажімо, Д. Лазір, Т. Армстронг, Лінда та Брюс Кемпбел, Мері Енн Крістісон, своїми численними публікаціями та доповідями на конференціях перекинули місток від концептуальних теоретичних положень Гарднера безпосередньо до навчальної аудиторії, до викладача та студентів, зробивши тим самим теорію зрозумілою, практично застосовною на всіх рівнях навчання. Т. Армстронг (1994) синтезував основні ідеї Гарднера і сформулював їх таким чином: Кожній людині притаманні всі вісім видів інтелекту.

Серед операційних підходів до проблеми CI(соціальний інтелект) можна назвати підхід Н.А. Кудрявцевої. Вона виділила інтегративний показник інтелектуального потенціалу людини (спроба співвіднести загальний рівень і CI). Він був позначений як «єдність інтелекту» і відбивав суттєві компоненти механізму інтелектуального зростання, підвищення збігу за рівнями особистості: загального інтелекту (здатність виконувати завдання на суб`єкт-об`єктному рівні), CI (здатність виконувати завдання на суб`єкт-суб`єктному рівні), рефлексії (показник фіксує баланс розвитку різних сторін інтелекту) [4, с. 49]

Висновки. Поряд з когнітивним (IQ) та емоційним інтелектом (EQ) духовним інтелектом IS відіграє важливу роль в ефективному й інтегрованому функціонуванні людської особистості у процесі вибору професії для навчання та здійснення трудової діяльності. Подальшим дослідженням буде зіставлення складових емоційного інтелекту у різних науковців у галузі.

Література:

1. Андреева И.Н. (2004) Понятие и структура эмоционального интеллекта / И.Н. Андреева // Социально-психологические проблемы ментальности: тез. междуна. науч.-практ. конф. – Смоленск, СГПУ – Ч.1. – С. 22-26.
2. Бурлачук Л.Ф.(2008) Що таке емоційний інтелект? / Л.Ф. Бурлачук // Управління персоналом. № 21,С. 18-27.
3. Гоулман Д. (2005)Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта . Москва, Альпина Бизнес Букс,301 с.
4. Лазуренко О.О. (2013)Теоретичні основи дослідження категорії емоційної компетентності у сучасній психологічній науці . Чернігів, 19.

5. Лазуренко О.О.(1997) Емоції і їх значення в життєдіяльності людини. Київ,60.
6. Носенко Е.Л.(2003) Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції . Київ, 40.
7. Носенко Е.Л. (2014) Посібник до вивчення курсу «Теорія емоційного інтелекту»/ Е.Л. Носенко, А.Г. Четверик-Бурчак. Київ, 73с.
8. Четверик-Бурчак А.Г. Емоційний інтелект як чинник успішності вирішення головних життєвих завдань / А.Г. Четверик-Бурчак // Психолінгвістика. – 2013. – Вип. 14. – С. 163-184.
9. Bar-On R. (1997)Emotional Intelligence in Men and Women: Emotional Quotient Inventory: Technical Mannual / R. Bar-On. – Toronto : Multi-Health Systems,478 p.

References:

1. Andreeva Y.N. (2004) Poniatyе y struktura эmotsyonalnoho yntellekta / Y.N. Andreeva // Sotsyalno-psykholohycheskye problemy mentalnosti: tez. mezhdun. nauch.-prakt. konf. – Smolensk, SHPU – Ch.1. – S. 22-26.
2. Burlachuk L.F.(2008) Shcho take emotsiinyi intelekt? / L.F. Burlachuk // Upravlinnia personalom. № 21,S. 18-27.
3. Houlman D. (2005)Эmotsyonalnoe lyderstvo: Yskusstvo upravleniya liudmy na osnove эmotsyonalnoho yntellekta. Moskva, Alpyna Byznes Buks,301 s.
4. Lazurenko O.O. (2013)Teoretychni osnovy doslidzhennia katehorii emotsiinoi kompetentnosti u suchasniі psykholohichnii nautsi. Chernihiv, 19.
5. Lazurenko O.O.(1997) Emotsii i yikh znachennia v zhyttiediialnosti liudyny. Kyiv,60.
6. Nosenko E.L.(2003) Emotsiinyi intelekt: kontseptualizatsiia fenomenu, osnovni funktsii . Kyiv, 40.

7. Nosenko E.L. (2014) Posibnyk do vyvchennia kursu «Teoriia emotsiinoho intelektu»/ E.L. Nosenko, A.H. Chetveryk-Burchak. Kyiv, 73s.
8. Chetveryk-Burchak A.H. Emotsiinyi intelekt yak chynnyk uspishnosti vyrishennia holovnykh zhyttievyykh zavdan / A.H. Chetveryk-Burchak // Psykholinhvistyka. – 2013. – Vyp. 14. – S. 163-184.
9. Bar-On R. (1997) Emotional Intelligence in Men and Women: Emotional Quotient Inventory: Technical Manual / R. Bar-On. – Toronto: Multi-Health Systems, 478 p.